

Avustralya Şehir Planlama Pratiği ve Kentleşme Dinamikleri

Tan YİĞİTCANLAR*, Nevin AY**

* Dr.,
Coğrafi Bilimler ve
Planlama Bölümü,
Queensland Üniversitesi

** Mimar
Mimarlık Fakültesi
İTTE

200 yılı aşkın bir kentleşme geçmişine sahip olan Avustralya, çok genç sayılabilen tarihine rağmen oldukça ilginç bir planlama ve kentsel gelişim süreci geçirmiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru Britanya sömürgesi haline gelen Avustralya, önceleri Britanyalı suçluların ülkeden uzaklaştırıldığı ve mahkumiyetlerini sürdürdükleri bir sürgün yeri olarak kullanılmıştır. Bunun takibinde ilk göçmenler ve onların ardından gelenler, Avustralya'nın farklı bölgelerindeki altı ayrı kolonide kısa bir sürede Britanya'dakinden oldukça farklı yerleşme alanları inşaa etmeye başlamıştır. 1788 ile 1830'lu yıllar arasında teşkil eden ve liman kentinin oluşturduğu bu altı koloni kısa zaman ardından kendi özerkliklerine kavuşmuşlardır.

1901 yılında altı koloninin bir araya gelmesi ile konfederasyon olan Avustralya, altı eyalet ve iki özel bölgeden oluşan federal bir idari yapı üzerine inşaa edilmiştir (Harita 1). Bu altı eyalet ve iki bölgenin üzerinde Avustralya federal hükümeti yer almaktadır. Planlama altı eyalette eyalet ve yerel yönetimlerin yetkisinde, iki bölgede ise federal hükümetin yetkisindedir. Eyaletler arasındaki farklılıklar, ideolojiler ve idare stilleri dolayısıyla Avustralya'da toplam sekiz ayrı şehir ve bölge planlama sistem ve hukuku yürürlüktedir.

18. yüzyılda başlayan ilk koloni yerleşmesinden bu yana, kentleşme oranı yüksekliğiyle çoğu batı ülkesinden ayrılan Avustralya'da, 20. yüzyılın hemen başlangıcıyla şehir planlama önemli bir disiplin haline gelmiştir. Son yüz yıl içerisindeki kalkınma ve planlama politikalarına bağlı kent-

sel gelişim, nüfus yoğunluğunun Avustralya'nın güneydoğu bölgesindeki Sidney ve Melbörn kentleri etrafında yoğunlaşması ile sonuçlanmıştır. Ülke nüfusunun büyük bölümü, bu iki baskın merkez ile diğer eyalet başkentlerinde ikamet etmektedir. Geriye kalan nüfus ise yerleşim hiyerarşisinde üçüncü sırada bulunan kırsal bölgesel yerleşmelerde yaşamaktadır.

Güçlü ekonomisi ile uluslararası düzeyde üst sıralarda bulunan Avustralya kentleşme ve planlama geçmişi ve deneyimleri ile, incelemeye ve ders çıkarmaya değer bir örnek teşkil etmektedir. Bu yazı, Avustralya'nın şehir planlama uygulamaları ve kentleşme dinamiklerine odaklanıp, Avustralya'nın kentleşme tarihi, planlama hukuku, planlama pratiği ve kentleşme sorunlarını metropol kentler özelinde ele almaktadır. Ayrıca yazı mevcut Avustralya planlama politikalarını eleştirel bir biçimde değerlendirmektedir.

Kentleşme Tarihi

Avustralya'nın kentleşme tarihi 1788 yılında Sidney'e demir atan Britanya filosofunun bu koloninin ilk valisi için malikane inşaa etmesiyle başlar. Pek çok açıdan Avustralya'nın yerleşim dokusu yeni dünya kentlerindeki tipik gelişimi yansıtmaktadır. Koloni yönetiminin empoze edilmesi, doğal kaynakların çıkarılıp eski dünyaya sevk, yerel kabilelere ait olan toprakların aşamalı olarak zapt edilip yeni yerleşme alanlarına çevrilmesi ve mevcut yerleşme alanlarının zaman içerisinde genişlemesi bu gelişimin temel özelliklerindendir (Maher, 1987).

PLANLAMA
2004/1

Halen Britanya'ya bağılı olan Avustralya, ilk başta İngiliz toplumunun istemediği kişilerin ve suçluların gönderildiği bir yer olarak kullanılmıştır. Ardından Avustralya'nın endüstri devrimi sırasında keşfedilen doğal kaynakları onu gözde bir sömürgeye haline getirmiştir. 19. yüzyıldaki ulaşım ve taşıma imkanları kentlerin genellikle ihracat limanları etrafında gelişmelerine neden olmuştur. Günümüzde de bu gelişim dokusunun pek değişmediği ve yoğun kentleşmenin ülkenin uzun kıyı bandında toplandığı görülür.

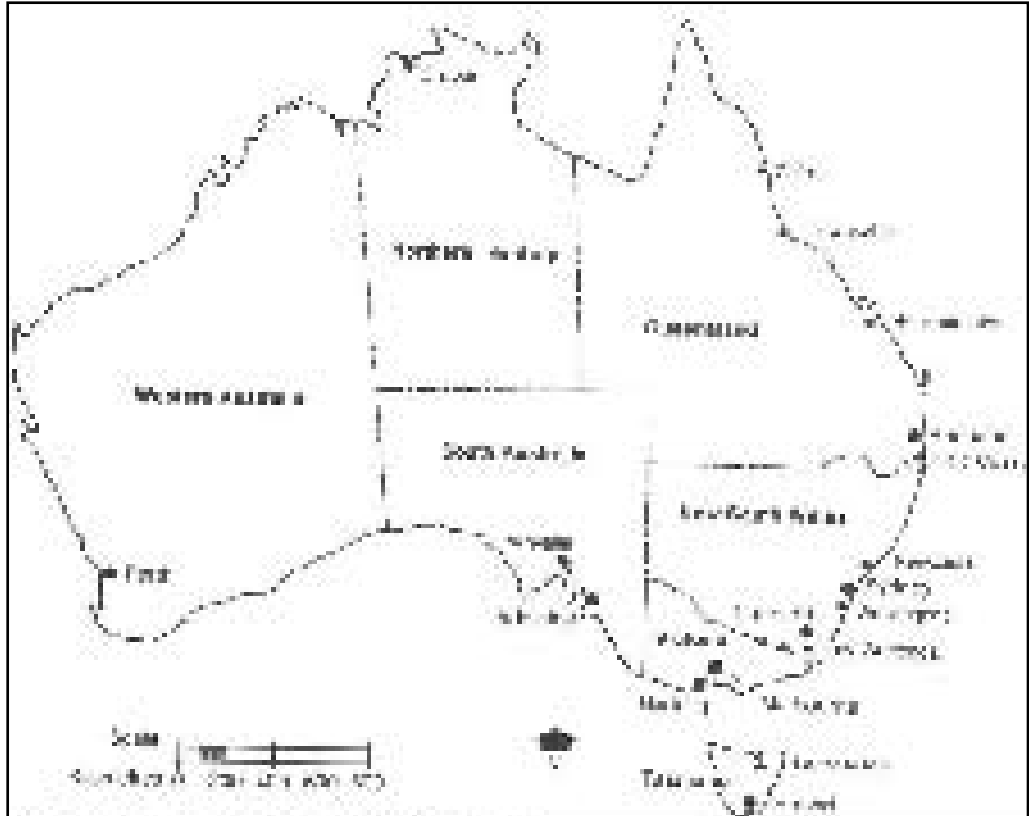
Sidney'in gelişimi, Sidney hinterlandındaki geniş yün üretimi sayesinde gerçekleşmiştir. 19. yüzyıl ortalarında Britanya'nın tekstil ürünlerinin kayda değer orandaki hammaddesi Sidney'den tedarik edilmekteydi. Melbörn'ün gelişimi ise, Melbörn yakınlarındaki altın madeninin bulunması sonucu gerçekleşmiştir. Altın madeni Melbörn'ü neredeyse bir gecede küçük bir kasabadan metropoliten bir merkeze çevirmiştir.

Avustralya'da kalıcı kent strüktürünün tesis ve gelişiminin büyük bir bölümü 19. yüzyılın ortala-

rında gerçekleşmiştir. Bu dönemde kapitalizm ve endüstrileşme faktörlerinin kentleşmeye etkileri, Avustralya'daki yerleşim dokusunun oluşumunda önemli yer tutmuştur (Maher, 1987).

“Avustralya'nın kentsel dokusu, 19. yüzyıl kapitalizminin damgasını vurduğu, federal politik sistemin yönettiği zorlu ve sert bir fiziksel çevrede şekillenmiştir. Avustralya kentleri birbirinden çok uzakta ve kısıtlı sayıdaki yerleşime elverişli coğrafyada gelişebilmiştir. Ekonomisi ve idaresi Britanya tarafından yönlendirilen Avustralya'nın gelişiminin mekansal yansıması oldukça kendine özgü bir şekilde başlamış ve devam etmiştir. Bu kendine özgü hem Avustralya'nın yerleşim sisteminin gelişimi esnasında dış etkilere açık olmasını sağlamış, hem de fiziksel gelişimin şekillendirilmesinde önemli bir yer tutmuştur” (Maher 1987:10-11).

Güçlenen Britanya ekonomisi, Avustralya'ya İngiliz sermayesi ve göçmenlerinin akın etmesini ve ikinci dünya savaşına kadar olan dönemde modern Avustralya'nın şekillenmesinde önemli rol oyna-

Harita 1: Avustralya'nın İdari Bölünüşü (McLoughlin 1992:2)

mıştır (Sandercock, 1975). İkinci dünya savaşının ardından Avustralya üretim ekonomisi ve toplumuna geçişini tamamlamış ve ekonomisini daha da sağlamlaştırmıştır. Avustralya'nın oldukça kentleşmiş bir yapıya bürünmesinde, sürdürülebilir ekonomik gelişim ve göçmen sayısındaki artış ile eyalet başkentlerinin ekonomik ve demografik açılardan güçlenmesi temel etmenlerdendir (McLoughlin, 1992).

Sidney ve Melbörn kentlerindeki yoğun sanayi hareketi, bu kentlerin deniz aşırı kalifiye iş gücü akımına uğraması, yeni imalat sanayi yatırımlarıyla gelen iş gücünün kısa sürede emilmesi ve hızla büyüyen bir ekonomiye dönüşmesine sebep olmuştur. Yatırıma artan eğilim, kentlerin altyapı, ulaşım, servis ve yapım sektörlerinin canlanması ve hatta arazi spekülasyonun başlamasına neden olmuştur. Bu dönemde kentlerin inşasına yapılan harcama ülkedeki tüm yatırımların 1/3'ü oranına ulaşmıştır.

Sanayileşme ile ortaya çıkan yeni ulaşım ihtiyacı, daha sağlıklı ulaşım altyapı yatırımlarının gerçekleşmesinde tetikleyici olmuştur. 1950'lere kadar olan dönemde kamu taşımacılığıyla yönetilen kentsel gelişme ve ulaşım sistemi, takip eden dönemde sanayileşme ve motorlu taşıt kullanımındaki patlama ile yeniden şekillenmek zorunda kalmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısında ise pazar ekonomisinin sınır tanımadan yayılımı, Avustralya'da planlamanın ekonomi ile olan ilişkisinin öneminin en üst düzeye çıkmasında temel etmen olmuştur. Ekonomist Hugh Stretton'un görüşleri bu dönemin planlama anlayışını açıkça yansıtmaktadır:

"Metropolitan planlama görevi, Merkezi Ekonomi Planlama Dairesinin, Arazi Kullanımı ve Haberleşme şubesinin yetkisine verilmelidir. Eyalet başkanı baş plancı görevini üstlenmeli ve temel planlama dayanağı bütçesi olmalıdır. Bununla birlikte, plan uygulama komisyonu büyük inşaat şirketleri temsilcilerinden oluşmalı, komisyon ekonomistler tarafından yönlendirilmeli ve en azından tüm yeni gelişme alanlarının 1/3'ünde söz sahibi olacak şekilde yetkilendirilmelidir" (Stretton, Sandercock'un çalışmasından 1975:214).

Küresel sistemdeki ekonomik değişimler, 1960'larda Avustralya'nın ekonomik bağımlılığı-

nın Britanya'dan ABD'ye kaydırmıştır. ABD'den gerçekleşen büyük miktarda sermaye akışı, Avustralya imalat sanayindeki büyük firmaların Amerikan uluslararası şirketlerinin eline geçmesi ya da yeni yatırım yapmaları ile sonuçlanmıştır. Bu değişimler ülkenin güneydoğu bölümündeki metropoliten yoğunlaşmayı körüklemiş ve eyalet başkentlerinin form ve işlevlerde radikal değişimlere neden olmuştur (Berry, 1986). Bu değişim, özellikle merkezi iş alanlarındaki perakende ve toptan ticaret, depolama, imalat ve küçük ölçekte mesleki işlevlerinin, hızla artan şekilde özel ve devlet sektörlerinin idari ve yönetsel faaliyetlerine dönüşmesiyle gerçekleşmiş ve sonucunda ekonomik patlamaya sebep olmuştur.

Avustralya'nın yegane küresel kenti olan ve nüfusu dört milyona ulaşan Sidney ile ikinci büyük kenti ve üç milyonu aşan nüfusuyla Melbörn'ün metropoliten gelişiminin planlamasında, dünya ekonomik konjunktürü gözönüne alınmıştır. Sadece uluslararası finans ve ticaret gibi ekonomik alanında değil, aynı zamanda endüstri, eğitim, turizm, kültür ve kamu idaresinde önemli rolleri olan bu iki kentin planlanmasında, uluslararası yatırımları çekecek uygulamalara gidilmiştir (The National Capital Planning Authority, 1994).

İkinci dünya savaşı sonrasındaki dönemde uluslararası göçmen kabulünün, metropoliten alanların gelişiminde özellikle Sidney, Melbörn ve Adelaide kentlerinin gelişiminde önemli etkisi olmuştur (Burnley, 1977). Avustralya yüzölçümü AB ve ABD ile neredeyse aynı olmasına rağmen onların 1/20'si gibi düşük bir nüfusa sahiptir. Bu nüfusun 2/5'inin Sidney ve Melbörn kentlerinde yaşadığını göz önüne alırsak, Avustralya'da neden göçmenlik konusunun önemli olduğunu anlamak daha kolay olacaktır.

1970'li yıllara kadar asimilasyona dayalı göçmenlik politikaları, 70'lerde yerini çok kültür-lülük politikasına bırakmıştır (Gleeson ve Low, 2000). Avrupa ve Asya'dan gelen göçmen nüfusun kültürel değerleri ve sosyal yaşam tarzları, kentsel dokuyu oluşturan temel elemanlardan olan sosyal hizmet ve donatılar üzerinde baskı oluşturmıştır. Bu baskı metropol kentlerin karmaşık bir sosyal yapıya kavuşması ve Avustralya kentleşme sürecinde belirleyici etkiye sahip olması sonucunu doğurmuştur.

**Avust-
ralya'nın
yegane
küresel
kenti olan
ve nüfusu
dört mil-
yona ulaşan
Sidney ile
ikinci büyük
kenti ve
üç mil-
yonu aşan
nüfusuyla
Melbörn'ün
metro-
politen
gelişiminin
planlama-
sında, dünya
ekonomik
konjunktürü
gözönüne
alınmıştır.**

Avust-
ralya'da
kentsel geli-
şim, eyalet
başkentleri,
birkaç
büyük şehir
ve az sayıda
maden
kasabası
haricinde
hemen
hemen yok
denecek
düzeyde,
ya da yavaş
bir büyüme
göster-
mekte
olduğun-
dan imar
kontrolü
oldukça
kolay ger-
çekleştiril-
mektedir.

PLANLAMA
2004/1

Geleneksel olarak düşük yoğunlukta, göreceli olarak büyük parsellerde ve tek ya da iki katlı olan yapılaşma, hükümetler tarafından özen-
dirilen uluslararası göç politikalarıyla birlikte, büyük şehirlerin hızla nüfuslarının artması ve kentsel yayılım sorunu ile karşı karşıya kalınma-
sına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu tablonun çözümüne yönelik 1980'lerden bu yana bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bunker'inde (1987) belirttiği üzere eyalet hükümetlerinin 1970 son-
ları ve 80'lerdeki kentsel birleştirmeye yönelik eylemleri iki kategoride toplanabilir.

*"Bu eylemlerden birincisi, konut alanlarının yoğunluklarının artırılması ve yüksek katlı yapılaşmanın teşvik edilmesini sağlayacak girişimlerdir. Bu girişimlerden bazıları, planlarda orta ve yüksek yoğunlukta gelişme ve yenileme bölgelemesine gitmek, düşük yoğunluktaki bölgelemeden olabildiğince kaçınmak ve yüksek kat ve çok üniteli yapılaşmayı kısıtlayan yerel planlama stan-
dartlarının esnekliğini inşaa sektörü lehine arttırmak olarak sayılabilir.... Kentsel bir-
leştirmeye yönelik eylemlerden ikincisi ise, Sosyal Konut Dairesi aracılığıyla özellikle kent merkezi ve merkez çeperlerindeki alan-
larda mevcut dokuya yoğunluk aşılınması ve kamulaştırma yoluyla eskiyen konut stoğunun yenilenmesini içermektedir" (Bunker, 1987: 69-70).*

Avustralya'da 1960'lı yıllardan 90'lara, önce sosyal demokrasi, ardından liberal ve son olarakta kolektif birliktelik doktrinleri kentleşme politi-
kalarına yansıtılmıştır. Bu dönemden günümüze kadar geçen dönemde ise, Avustralya'nın temel kentleşme politikası; (a) sosyal ve ekonomik poli-
tikalarla entegrasyon, (b) altyapı problemlerine gereken önemin verilmesi, (c) çevre değerleri ve enerji açısından duyarlı kentleşme ile (d) kamu kuruluşları arasında daha eşgüdümlü işbirliğinin sağlanması hususlarına yoğunlaşan bir çizgi izle-
miştir (Orchard, 1995).

Tüm bu gelişmeler ve son dönemde yaşanan bili-
şim teknolojilerinin yaşam ve kentlere olan yoğun etkileri ardından, Avustralya oldukça kozmopolit ve karmaşık yapıda bir gelişmiş toplum kimliğine kavuşmuştur.

Planlama Hukuku

Avustralya kentsel yerleşimlerinin merkez alan-
ları, erken koloni döneminde Britanya harita mühendisleri tarafından planlanmıştır. Takip eden yıllarda şehir planlama, ulaşım, altyapı ve çevre planlama yetkilerine sahip kurumlar, yetkileri doğrultusunda kentlerin yeni şekillerini almasında görev üstlenmişlerdir. Kentsel geli-
şimin planlama sınırlarını aşıp hızla büyümesi, serbest planlama bürolarının planlamaya girmesi ve eyalet yönetimlerinin yeni gelişim alanlarına hizmet götürmede zorlanmaları, yönetimlerin sıkı imar kontrol uygulamalarına gitmelerini zorunlu kılmıştır. Çıkarılan imar kanun ve mevzuatlarıyla gelişimin kontrollü ve kamu yararına olmasına çalışılmıştır. Arazi kullanımı kontrolünde eyalet yönetiminin başarılı olamaması sonucu yetkinin yerel yönetimlere devri gerçekleşmiştir.

Şehir planlama kanun ve yönetmeliklerinin çıkarılmasına dair ilk eylemler, federal hükü-
metin uluslararası göç dolayısıyla artan konut ihtiyacının planlanması amacıyla konuyu ele alması sonucu şekillenmiştir. 1945 yılında çıkartılan Federal ve Eyalet Konut Yasası, bundan bir yıl önce kurulan Federal Hükümet Konut Komisyonu ve bu komisyonun ilk görevi olarak eyaletler düzeyinde konut programları ile diğer arazi kullanım türlerinin yer seçimini belirleyecek kanunların çıkarılmasını emretmiştir. Bu sayede, eyaletler düzeyinde planlama faaliyetlerine daha fazla önem verilmesini sağlamıştır. Bu kanun ile eyaletler; (a) kiralık konut projeleri, (b) şehir planlama ve (c) kentsel yenileme için yasa çıkarmak ve yürütmekle yükümlü hale gelmişlerdir (Harrison, 1977). Aynı zamanda bu komisyon eyaletleri konut programları geliştirmeleri için kaynak tahsisıyla de görevlendirilmişlerdir.

Avustralya'da yerel yönetimlere arazi kullanımı üzerine yetki veren ilk yasa, 1928 yılında Western Avustralya Şehir Planlama ve Gelişimi Kanunu adı ile çıkmıştır. 1945 yılına gelindiğinde Güney Avustralya eyaleti dışında tüm eyaletler yerel yönetimleri benzer yetkilerle donatmışlardır. Pek çok planlama yasasını 1932 Britanya Kent-
sel ve Kırsal Planlama Kanununa temellendiren Avustralya, 20. yüzyılın ortalarında planlama yet-
kilerini eyaletlerde yerel yönetimlere devretmiştir. Avustralya yerel yönetimleri Avrupa'daki yerel yönetimlere nazaran daha küçük ve daha az işleve

sahiptirler. Avrupa ve Kuzey Amerika'daki yerel yönetimler neredeyse tüm yerel hizmetleri (su, elektrik, havagazı, çöp toplama, arıtma, iletişim, toplu taşıma vb.) yerine getirmektedir. Bu hizmetler Avustralya'da ya eyalet ya da metropoliten yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Metropoliten yönetimlerin oluşturulması için pek çok teşebbüste bulunulmuştur. 20. yüzyıl başlarında her başkentten yirmi ile elli arası yerel yönetim bir araya gelmiş ve metropol belediyeler kurulmuştur. Ancak bugün sadece 1925'de 20 yerel yönetimin iştirakiyle oluşturulan Brisbane Kenti Metropoliten Belediyesi haricinde bu bütünleşmeyi sürdürebilen olmamıştır (Neutze, 1978).

“Yerel yönetimler, kentsel gelişim ve kentlerin yeniden yapılanması için entegre yaklaşımların geliştirilmesinde hatırı sayılır bir potansiyele sahiptirler. Bu potansiyel oldukça kuvvetlidir. Çünkü yerel yönetimler tüm eyaletlerde neredeyse tüm inşaa ve imar onayı işinden sorumlu oldukları gibi, yerel stratejik planlama sorumluluğunu da taşımaktadırlar. Tüm bu yetkiler yerel yönetimlerin kendi bölgelerinde yatırım ve gelişme dokusunu şekillendirmelerini sağlamaktadır. Bunların yanı sıra bu yetkiler, onları aynı zamanda da kentsel altyapının önemli koordinatör ve uygulayıcısı konumuna sokmaktadır” (Howe 1995:181).

İkinci dünya savaşının sonunda imar planlaması yöntemi ile yerel yönetimler fazla bir sonuç alamamışlardı. Yerel yönetimlerin bir bölümü plan hazırlamış ve bunların ancak bir kısmı planları uygulamaya koymuştur. Uygulamaya konulan planların ise birbirlerini tamamlayıp metropoliten gelişim için tutarlı politikalar oluşturmalarını beklemek hayalcilikten öteye gitmemiştir. Bunun üzerine 1944 yılında Federal Hükümet Konut Komisyonu metropoliten ölçekte plan hazırlanması için tüm eyalet hükümetleri ile uzlaşa sağlamıştır.

Avustralya'da kentsel gelişim, eyalet başkentleri, birkaç büyük şehir ve az sayıda maden kasabası haricinde hemen hemen yok denecek düzeyde, ya da yavaş bir büyüme göstermekte olduğundan imar kontrolü oldukça kolay gerçekleştirilmektedir. Bu birkaç büyük şehir dışındaki yerel yönetimler, planlamayla sorumlu olsalar dahi, genelde sadece gündelik servis hizmetlerini yürütmekte-

dirler. Planlama ve kentsel servisleride eyalet hükümetinin gözetiminde sürdürmektedirler.

1945 yılında New South Wales eyaleti ilk Metropoliten Planlama Ofisini kurmuş ve üç yıl ardından ilk metropoliten ölçekte plan tamamlanmıştır (Neutze, 1978). Bunu takiben pek çok eyalette genel gelişme alanlarını gösteren stratejik planları hazırlanmaya başlanmıştır.

1980'lerdeki uluslararası finans piyasaları, sermaye, iş gücü, konut ve servis alanlarındaki radikal dönüşümler sonucunda, Avustralya ekonomisinin değişen dünya konjüktürüne yeniden uyarlanması için yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde 1980'ler ve 90'larda Avustralya'nın tüm eyaletlerinde planlama yasa ve yönetmeliklerinde değişiklikler hayata geçirilmiştir (Badcock, 1995). Bu değişiklikler Avustralya kentlerinin ve hanehalkının sosyal yapısının değişmesine ve kentlerde sosyal kutuplaşmaların doğmasına neden olmuştur. Değişimin mekana yansıyan en çarpıcı yanı son 30 yıl içerisinde kentsel büyüme ağırlığından Sidney ve Melbörn hegemonyasının sona ermekte olmasıdır. Badcock'un (1995) araştırma sonuçlarına göre:

“Son 20 yıl içerisinde ulusal nüfus artışının neredeyse 3/4'ü Sidney ve Melbörn dışındaki yerleşmelerde (diğer eyalet başkentleri ve büyük şehirlerde) gerçekleşmiştir. Mevcut eğilimlere göre 2001 yılında 100 bin nüfus barajını aşan yerleşme sayısı 15'e erişecektir (1966 yılında bu sayı sadece sekiz idi). Gelişimin bu eğilimle devam etmesi halinde Queensland eyaleti nüfusu gelecek 40 yıl içerisinde New South Wales ve Victoria eyaletlerini (Sidney ve Melbörn'ün içerlerinde yer aldığı eyaletler) geçecektir” (Badcock, 1995:199-200).

Kentleşme oranları ve nüfus artışındaki değişimlerde, eyalet politikaları ve bunlar doğrultusunda çıkartılan planlama yasa ve yönetmeliklerinin önemi yadsınamaz boyuttadır. Avustralya'da planlama organizasyonu eyaletlerde farklılıklar göstermektedir (Tablo 1). Örneğin, New South Wales eyaletinde hükümetler stratejik planlama, yerel yönetimler ise yerel planlamadan sorumludurlar. Ancak, Queensland eyaletinde, strateji ve şehir planlarını Brisbane Kent Yönetimi hazırlamakla, metropol sınırları dışındaki yerleşmeler ise kendi yerel planlarını hazırlamakla yükümlü-

dürler. Güney Avustralya eyaletinde, Eyalet Planlama Kurumu tüm eyaletin planlarını hazırlarken, yerel yönetimler ancak istek ve önerilerini Eyalet Planlama Kurumuna bildirirler.

Avustralya'nın federal yapısından kaynaklandığı üzere ülkede sekiz farklı idari ve planlama sistemi mevcuttur. Tablo 2'de, bu eyalet ve özel bölgelerin planlama kanunları, temel stratejik planlama dökümanları, ana imar politikalarını içeren döküman, imar denetiminde belirleyici olan belge ve çevre kanunları yer almaktadır.

Eyaletler planlama kanunlarını hazırlarken, planlama hedefleri doğrultusunda uygulamayı kolaylaştıracak yasa ve yönetmelikleri de hazırlamışlardır. Örneğin Güney Avustralya eyaleti diğer eyaletlere göre kentsel büyümeye daha fazla önem vermektedir. Bu doğrultuda, ülkede gelişme hızı ne kadar artsa da, arazi fiyatlarını fazla değiştirmeyecek politikaların uygulanabilmesi için gerekli maddelere planlama kanununda yer vermiştir (Harrison, 1977).

Planlama Pratiği

Avustralya planlama sistemi hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bu hiyerarşide uzun vade

hedef, politika ve yönlendirmesinin yapıldığı stratejik planlama en üst ölçekteki planlama aracıdır. Ardından, stratejik planlamanın hedef ve yönlendirmesi doğrultusunda, yasal planlama dökümanlarının hazırlanması ve imar denetim projelerinin oluşturulmasına odaklanan imar planlama gelmektedir. Uygulama planları, planlama çalışmalarının uygulamasını yürütmekte olan planlama türüdür. Bununla birlikte uygulama planları, imar değerlendirme kararlarının verilmesi, kamu-özel sektör yatırım kararlarının alınması, sermaye yatırım programları ve kamu sektörü programlarının hayata geçirilmesi uygulamalarında içerir (Morris Consultants vol., 2001). Son olarakta bölge planlama ile özellikle metropol alanlar dışındaki birbirlerinden uzak, düşük nüfuslu bölgesel yerleşmelerin planlanması gerçekleştirilir.

İmar Planlama

İmar planlama, ilgili yasalara uygun olarak eyalet veya yerel yönetimlerin planlama bölümlerince, parsellerin kullanım türünün ne olup olamayacağına dair, haritaların ve plan notlarını içeren raporların hazırlanmasını içeren bir süreçtir. Hazırlanan plan aynı zamanda gelecek ulaşım güzergahı, sosyal ve

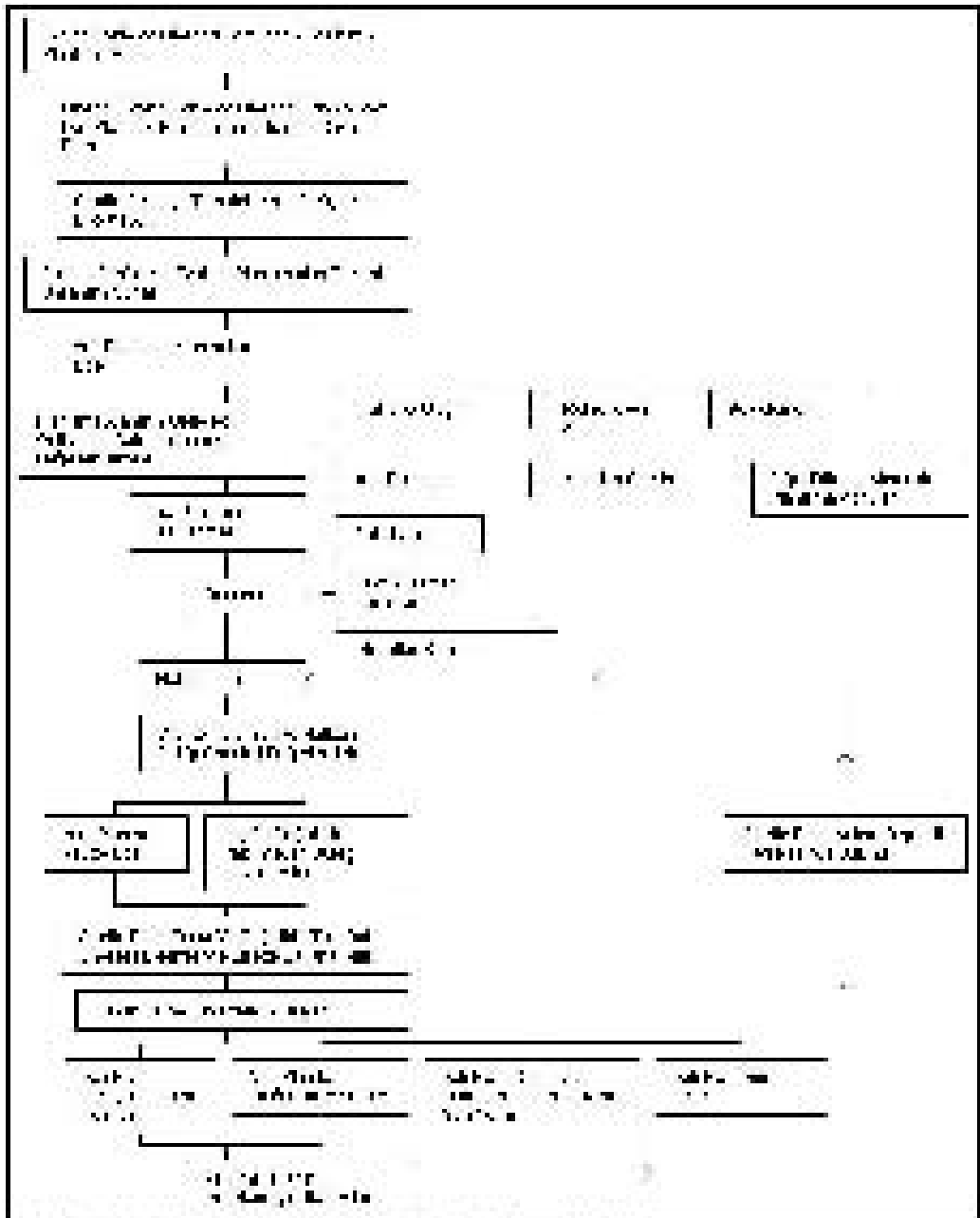
Tablo 1: Eyaletlerin Planlama Organizasyonları (Fogg 1982:54)

Eyalet	Planlama Kurumu	Planlama Kanunu	Planlama Dökümanı	Planlama Denetimi	Planlama Yürütme	Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme
Yeni Güney Galler	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kurumu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Kanunu	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Dökümanı	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Denetimi	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme	Yeni Güney Galler Eyalet Planlama Yürütme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13</																																																																																							

teknik hizmet alanları ile açık alanları da içerir. Planlama, planların hazırlanması, askı süresince ilgili kurumlar ile halk için sergilenmesi ve bu kesimlerden gelen itiraz ya da önerilerin değerlendirilmesinin ardından, planlamadan sorumlu bakana sunulması aşamalarını içerir. Plan, yerel yönetimdeki onay makamı tarafından onaylandıktan sonra, Resmi Gazetede yayınlanması ile yürürlüğe girer. Bu plana dair ileride yapılacak tadilatlarda aynı süreci takip

eder (Şekil 1). Planlar, ince detaylarına kadar hangi arazi kullanım türlerine ne şekilde izin verildiği ya da verilmediği ile yerel yönetim ya da planlama otoritesi tarafından özel izine tabi gelişme alan ve kullanım türlerini gösterir. Müstakil konut tipine genelde otomatik olarak tüm plan alt bölgelerinde izin verilir, yüksek yoğunlukta konut ve konut dışı kullanımlar ancak yerel yönetimin takdirine bağlıdır (Neutze, 1978).

Şekil 1: İmar Planı Hazırlama Süreci, South Australia Örneği (Fogg 1982:577)

Plan üretimi, askı ve itirazlar, karar vericilerin incelemesi ve onanmasını kapsayan planlama sürecinin tamamlanması, çoğu zaman birkaç yıllık bir sürede gerçekleşir. Planın onaylanmasının ardından plan; rapor, kanun ve yönetmeliklerle birlikte imar denetimin de temel dayanağını oluşturur (Neutze, 1978). Eğer mülk sahipleri planın getirdiği kararların haksız ya da planın temel ilkeleriyle uyuşmadığına inanırsa itiraz için mahkeme ya da planlamadan sorumlu eyalet bakanına başvurabilir.

Avustralya’da planlama uygulamaları, zorunlu kalınmadığı sürece ada/parsel bazında planlama kararları üretmek yerine bölgeleme yaklaşımını benimsemiştir. Bu planlama sisteminde, yerleşimler genel arazi kullanım türlerine göre bölgelere ayrılmış, her bir bölgede ne tür yapılaşma gerçekleştirileceği planı teşkil eden harita ve raporunda detaylı olarak belirtilir. Örneğin Güney Sidney şehir planı yedi temel arazi kullanımını içeren bölgelere ayrılmıştır. Bu yedi grup kullanım; (a) yeşil alanlar, (b) teknik ve sosyal donatı alanları, (c) konut alanları, (d) sanayi alanları, (e) ticaret merkezleri, (f) kamu kullanım alanları ve (g) ulaşım alanlarından oluşmaktadır. Bu yedi arazi kullanım türü alt kullanımları da içererek çeşitlenmektedir. Her bölgeye bir kod numarası verilip hem plan üzerinde hemde raporda bu bölgenin kullanımına dair açıklama yer almaktadır. Plan üzerine uzun açıklamalar rahatlıkla yazılmadığından plan ancak raporu ile okunabilmektedir (Harita 2).

Metropoliten alanlar dışındaki, gelişimi yavaş ya da durağan olan yerleşimler, metropoliten alan yerel yönetimlerinin yaşadıkları sorunlardan pek azıyla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu yerleşimlerde planlama, talep ve nüfus azlığı ile yerleşmelerin birbirlerinden uzaklığı ve plan entegrasyonuna ihtiyaç duyulmaması gibi nedenlerden dolayı, daha hızlı ve itirazlara yol açmadan işlemektedir.

Genelde bakıldığında imar planları Avustralya kentlerinin gelişiminin kontrolünde önemli rol oynamıştır. Neutze’nin (1978) görüşüne göre:

“Avustralya’da şehir planlama ve imar kontrol programları, kent çeperlerine yayılmış yerleşimlerin azaltılmasında, yatırımcıların öneri gelişim bölgelerine yönlendirilmesinde

ve rekreasyon alanları, okullar, yollar gibi kullanımlara yeterli alan ayrılmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda tarihi değer taşıyan yapılar ile çevresel değerdeki alanların korunması ile yüksek standartta konut, ticaret ve sanayi alanlarını oluşturulmasında başarılı olmuştur. Bunun yanı sıra imar planları, banliyölerde geniş iş imkanları yaratılması, servis merkezlerinin desteklenmesi ve düşük maliyetli konut sunumunun sağlanması gibi konularda diğer alanlarda olduğu kadar başarıya ulaşmamıştır” (Neutze, 1978:190).

Avustralya’da imar planlarının yetersizliği ile ilgili getirilebilecek en ciddi eleştiri, planların pasif ve negatif olmalarıdır. Planlar gücünü çözüm yaratmak yerine yasaklamaktan almaktadır. Planlar daha olumlu yaklaşmış, bazı arazi kullanım türlerini belirleyip, bunların hayata geçirilmesini desteklese bile ancak diğer kullanımları yasaklayarak yapar (Neutze, 1978). Planlama kurumları, her zaman gelişim önerilerinin yatırımcılar ya da arazi sahiplerinden gelmesinin gerekliliğini bilmelerine rağmen planları bu taleplerin gelmesini beklemeden gerçekleştirmektedirler.

Bir başka sorun da, metropoliten alanlarda planlama sürecinin başından yürürlüğe giriş aşamasına kadar geçen sürenin uzunluğudur. Yerel yönetimlerin kendi imar planlama çalışmalarını komşu yerleşmelerden bağımsız ve danışmadan, onların planları ile bütünleştirmeden yürütmeleri kentler

Fotograf 1: Sidney Kentinden Görünüm

için uzun süre ciddi sıkıntılar doğurmaktaydı. Örneğin 1970’lerde Sidney metropol alanında yerel yönetimin eyalet hükümetine hazırladıkları plan önerisinin sunumundan onaylanması sürecine kadar geçen ortalama süre 86 aydı. Bu süreç plandan plana 58 ay ile 187 ay arasında onay süresi içermektedir (Neutze, 1978:169). Bu gecikme sadece imar planında değil, bazen de bireylerin inşaa, ifraz ve tevhit başvurularında da yaşanmaktaydı. Bu sıkıntının aşılmasında en etkili çözüm yolu daha üst ölçekte, esnek ve onay aşaması kısa süren ve onaylı planları deli gömleğine çevirmeyen, aynı zamanda da yapılaşma kontrolunda kargaşaya sebep olmayan bir planlama yaklaşımı geliştirilmesi olmuştur. Bu yaklaşım imar planlarının katılığının aşılması için geliştirilmiş olan stratejik planlamadır.

Stratejik Planlama

1980’lerden bu yana dünya konjunktüründe ortaya çıkan önemli değişimler, kentlerin, kent yönetiminin ve kent geleceğinin planlanmasının artık eskiden olduğu şekilde sürdürülemeyeceği gerçeğini ortaya koymuştur. Yaşanan hızlı değişimin sebepleri dünya ekonomisindeki değişim ve teknolojik gelişimlere bağlanabilir. Sieverts (2003) bu değişimi beş ana başlık altında toplamaktadır.

“(a) Serbest iş gücü dolaşımının gerçekleşmesi, (b) Küreselleşmeyle kentlerin yapısının dünya ekonomisine uyarlanması, (c) Yerel kültür erozyonu ile kentlerin sosyal yapılarının farklı kültürleri barındıran hızlı bir değişime uğraması ve global kültürün ortaya çıkması, (d) Doğal çevrenin yayılımcı bir kentsel gelişimle sürekli tecavüze uğraması ve (e) Kent ile doğa arasındaki çelişkinin

erimesi, kentlerin son dönemlerde geçirmekte oldukları temel değişimlerdendir” (Sieverts 2003:12-13).

Kentlerin tabii bulundukları tüm bu ekonomik, politik, sosyo-kültürel etkiler, fiziki yapılarında değişime uğramasına neden olmaktadır. Avustralya kentlerinin geleceğini de daha önce olduğu gibi aynı planlama teknik ve yaklaşımlarıyla planlamak sorunların çözümünü reddetmek anlamına gelmektedir. Bu yüzden Avustralya’da özellikle metropoliten alanlarda stratejik planlamanın önemi bir kat daha artmıştır.

Nazım imar yada master planlama yönteminin uygulanmadığı Avustralya’da stratejik planlama, her bir yapı adasının imar haklarını belirtmeksizin metropoliten gelişimin ana hatlarını çizen planlardır. Stratejik planlar ya imar planlarının yerini alır yada üst ölçekte plan kararları üretip yerel imar planlarının yönlendirici klavuzu olurlar (Neutze, 1978). Bu şekilde üst ölçekten genel stratejilerin belirlendiği ve ardından yerel ihtiyaç ve eğilimlerin de göz önüne alınarak yeniden düzenlendiği bir planlama uygulanması planlamanın başarı şansını artırır.

Avustralya’da iyi bir entegre stratejik planlamanın kent için ne kadar hayati önem taşıdığının bilincine varılmıştır. Stratejik planlama, yerel halk ve katılımcıların, sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik geleceklerini değerlendirip, kentin sürdürülebilir ve pratik vizyonunun geliştirildiği planlama türüdür. Bu planlama yaklaşımıyla pek çok Avustralya metropol kentinin, çatışan öncelikleri ya da hedefleri dengelenmiş ve ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel gereklilikler arasındaki çatışmaların en alt düzeye indirilmesi sağlanmıştır (Morris Consultants et al. 2001).

Avustralya’da iyi bir entegre stratejik planlamanın kent için ne kadar hayati önem taşıdığının bilincine varılmıştır.

Tablo 3: Gelişimin Yönetilmesindeki Roller (Bunker 1995:153)

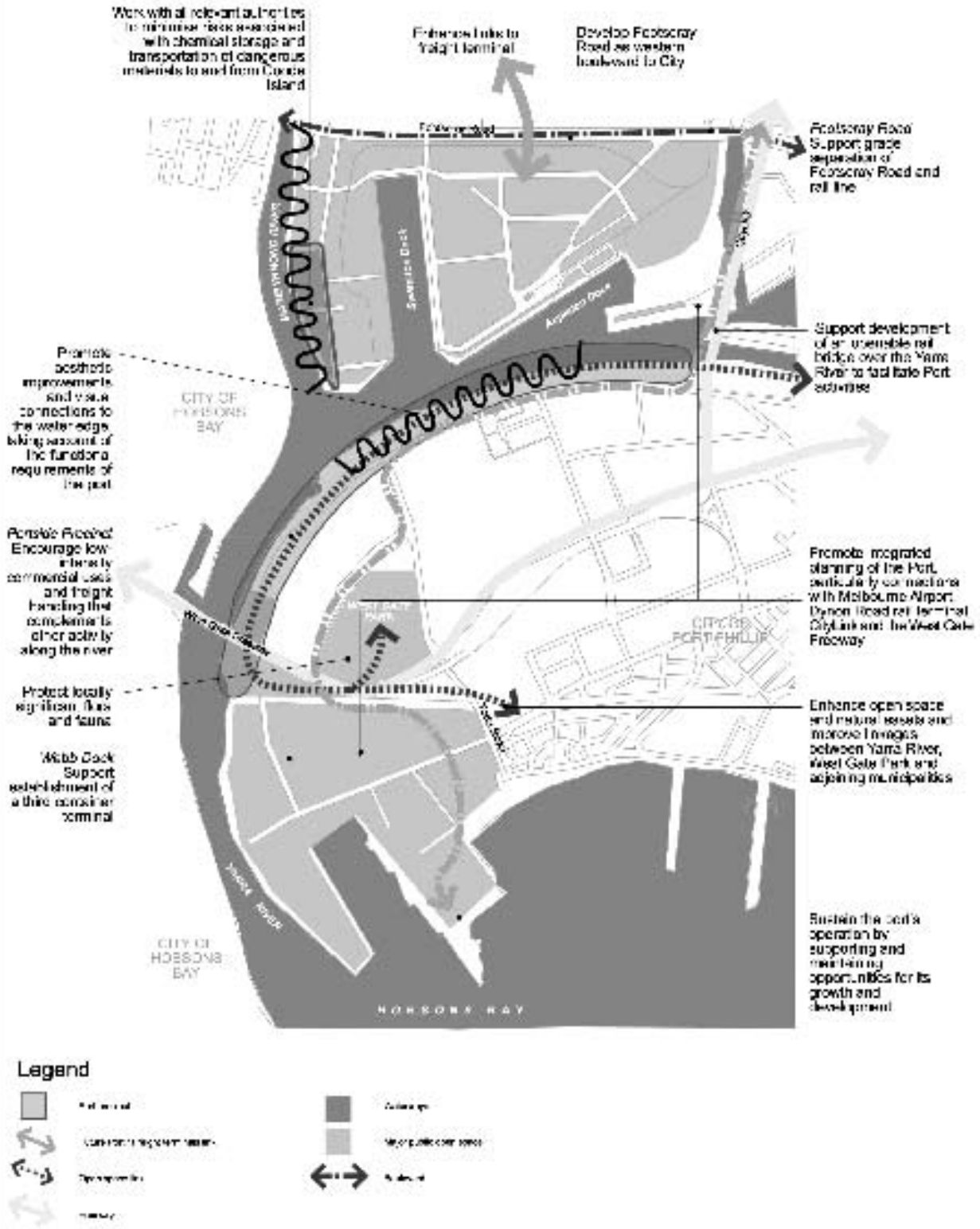
Yerel Yönetim	Yerel Halk	Yerel Sivil Toplum	Yerel İşletmeler	Yerel Akademisyenler
Yerel Yönetim	Yerel Halk	Yerel Sivil Toplum	Yerel İşletmeler	Yerel Akademisyenler
Yerel Yönetim	Yerel Halk	Yerel Sivil Toplum	Yerel İşletmeler	Yerel Akademisyenler
Yerel Yönetim	Yerel Halk	Yerel Sivil Toplum	Yerel İşletmeler	Yerel Akademisyenler
Yerel Yönetim	Yerel Halk	Yerel Sivil Toplum	Yerel İşletmeler	Yerel Akademisyenler

PLANLAMA
2004/1

Tablo 4: Eyaletlerin Planlama Hedefleri (National Development Assessment Forum 2002)

1. Introduction The purpose of this study is to investigate the effects of the proposed system on the performance of the system. The study is organized as follows: Section 2 describes the system architecture. Section 3 describes the experimental setup. Section 4 describes the results of the experiments. Section 5 discusses the conclusions of the study.	2. System Architecture The system architecture is shown in Figure 1. The system consists of a client and a server. The client is responsible for sending requests to the server. The server is responsible for processing the requests and returning the results to the client.	3. Experimental Setup The experiments were conducted on a system with the following specifications: 1. Processor: Intel Core i7-4790K 4.0 GHz 4 cores 2. Memory: 16 GB DDR4 2400 MHz 3. Storage: 1 TB SSD 4. Network: 10 Gbps Ethernet
4. Results The results of the experiments are shown in Table 1. The table shows the performance of the system for different values of the parameter n. The performance is measured in terms of the number of requests processed per second (RPS).	5. Conclusions The study concludes that the proposed system significantly improves the performance of the system compared to the baseline system. The improvement is most significant for large values of n.	6. References [1] A. K. Jain, "Data clustering: A review," <i>ACM Computing Surveys</i>, vol. 31, no. 3, pp. 264-223, 1999.
7. Appendix The appendix contains the source code of the system. The code is written in C++ and is available at the following URL: https://github.com/your-repo-name.	8. Bibliography [1] A. K. Jain, "Data clustering: A review," <i>ACM Computing Surveys</i>, vol. 31, no. 3, pp. 264-223, 1999.	9. Index The index contains the following entries: - System Architecture - Experimental Setup - Results - Conclusions - References - Appendix - Bibliography - Index

Port of Melbourne

Harita 4: Melbörn Limanı Stratejik Planı (City of Melbourne 2004)

Stratejik planlamanın başarısı için önemli bir koşul da, hem plan oluşturulması ve uygulanması, hem de ardından ortaya çıkacak yeni koşullara göre değişikliklerin yapılacağı aşamalarda kamu ve özel sektör uzlaşmasının sağlanmasıdır. Tablo 3'te Avustralya'da metropoliten alanlarda stratejik planlama ve gelişmenin yönetilmesinde, federal, eyalet ve yerel yönetimler ile özel sektörün, şehir planlama, kaynak sağlama, servis sağlanması, fiyat belirleme ve kontrol alanlarında üstlendikleri rolün ağırlığı gösterilmektedir.

Eyaletler arasında planlama kanun ve yönetmelikleri, planların uygulaması açısından farklılıklar olduğu gibi, genel plan hedefleri, planlama sisteminin hedefleri ve imar değerlendirmesine ilişkin hedefler eyaletler arasında da farklılıklar vardır. Tablo 4'de bu farklılıklar ortaya konmuştur.

Planlamanın temel hedeflerinden anlaşılabileceği üzere, imar değerlendirmesi; (a) olumsuz çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerin minimize edilmesi, (b) sağlık, güvenlik ve rahatlığın sağlanması ve artırılması, (c) onamanın koordinasyonu ve (d) halk katılımının sağlanmasını içermektedir (National Development Assessment Forum 2002).

Avustralya'daki metropoliten stratejik planlama çalışmalarına örnek olarak Queensland eyaletinin başkenti olan Brisbane'in 2016 yılına dair gelişme potansiyelini gösteren stratejik plan verilebilir (Harita 3). İki milyona yaklaşan nüfusu ile Brisbane Avustralya'nın Sidney ve Melbörn kentlerinin ardından gelen üçüncü büyük kentidir.

Avustralya'da metropol düzeyde stratejik planların yanı sıra, kent vizyonunun geliştirilip uygulanacağı önemli kentsel bölgeler için yerel stratejik planlar da hazırlanmaktadır. Bu tür stratejik planlamaya örnek olarak, Melbörn limanında 2010 yılına kadar uygulanacak eylemleri içeren stratejik plan verilebilir (Harita 4).

Operasyonel Planlama

Operasyonel planlama ya da diğer adıyla uygulama planlaması, en basit anlatımla planların uygulanması için gerekli detayları içeren plan türüdür. Aynı zamanda da stratejik ve imar planlarının çizdiği doğrultuda kararların uygulamaya geçtiğinin denetimini de yapar. Uygulama planları proje planlaması, tasarım, yapım, çevresel etki değerlendirmesi, imar değerlendirmesi ile

trafik yönetimi, kamu taşımacılığı operasyonları, performans değerlendirmesi ve bilançosu ile çevresel durum raporlaması gibi konuları içermektedir (National Development Assessment Forum 2002).

Uygulama planları stratejik ve imar planlarıyla ilişkili olarak değerlendirilir ve uygulamaya konur. Tüm bu üç tür planlama bölge planlama ile bir arada Avustralya planlama sistemini oluştururlar. Stratejik planlar imar ve uygulama planlarından önde gelir ve genelde imar planı hiyerarşik yapıda uygulama planlarından önceliklidir.

Bölge Planlama

Avustralya'da bölge planlama uygulamaları beklenen düzeyde olumlu sonuçlar doğuracak şekilde başlamamıştır. İlk bölge planlama uygulamaları, ikinci dünya savaşının ardından Avustralya'nın kısıtlı sayıda kentinde yoğunlaşan nüfusun ve özellikle sanayi sektöründe çalışanların ve ailelerinin ülkenin diğer bölgelerine yerleşmelerinin teşvik ve planlanması için başlatılmıştır. Bunun yanı sıra bölge planlamanın amacı, üretken girişimleri teşvik, dolayısıyla ulusal gelirin artırılması ve halkın yaşam standartının yükseltilmesi gibi amaçlar yanı sıra daha iyi konut olanaklarının yaratılmasını içermektedir.

Bölge planlama, Avustralya'nın metropol bölgelere yığılmış nüfus, yatırımlar ve işgücünün ülkenin kırsal bölgelerine kaydırılmasında

Fotograf 3: Melbörn Kentinden Görünüm

büyük görev üstlenmiştir. Fogg (1982) bölge planlamanın önemli bileşenlerini şu şekilde belirtmektedir:

“Eğer Avustralya’da bölge planlamanın etkili sonuçlar doğurulması isteniyorsa, planların şu üç bileşeni kapsadığından emin olunmalıdır. (a) Planlama, ihtiyaç ve eğilimlerin değerlendirmesini içermeli, (b) yatırımın yönlendirilmesi ve mevcut politikaları koordine edecek araçları bünyesinde barındırmalı ve (c) bölgenin gelecek gelişiminin şekillenmesi için olumlu politikalar içermelidir” (Fogg, 1982:553).

1940’lar ile 70’ler arasında, tüm eyaletler bölge planlama ile ilgili kanunları çıkartarak, yada ilgili planlama kanunlarına bölge planlama yetkisi veren değişikliklere giderek, başta metropol bölgeler ve ardından onları çevreleyen alanda bölge planlama çalışmaları başlatılmıştır (Fogg, 1982).

Avustralya coğrafi büyüklüğüne oranla çok düşük sayılabilecek bir nüfusu barındırmaktadır. Neredeyse Avrupa kıtasına yakın büyüklüğüne rağmen, Avustralya’nın ancak 2004 yılında 20 milyon nüfusa ulaşması, yerleşmelerin metropoliten alanlar dışında çok serpilmiş ve birbirlerinden çok büyük uzaklıklarda konumlanmasının temel sebebini oluşturmaktadır. Bu yüzden ülkenin tümüne yakın bir bölümünün bölge planının çıkarılması gereksiz görülmüş ve sadece nüfus ve ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu bölgelerde planlamaya gidilmiştir. Ayrıca yirmi yıl öncesine kadar Avustralya bütününde detaylı hali hazır, arazi kullanımı ve bitkilendirme haritalarının bulunmaması bölge planlama önündeki en önemli sorunlardan biriydi. Bu problem son yıllarda uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistem teknolojilerinin planlamada etkin kullanımı ile aşılmıştır.

Bölge planlama deneyimlerinde, özellikle metropol alanlar dışında oldukça isabetsiz kararların verilmesi, planların hayata geçirilme başarısını oldukça düşürmüştür. Fakat özellikle gelişimin metropol alanlardan diğer bölgelere kaydırılması konusunun, Avustralya’nın önemli planlama hedeflerinden biri olması ve bu alanda pek çok uzmanın çalışmaları sonucu, son dönemde en azından yapılan hataların farkına varılmıştır.

“Yarım asırlık bir bölge planlama deneyimi ve mevcut gelişimin eğilim ve fırsatlarının

belirlenmesinin ardından, Avustralya’da sağlıklı bölge planlama çalışmalarının yapılabilmesi için iki önemli ders çıkartılmıştır. Bunlardan birincisi, bölgesel gelişmede seçici ve etkin planlama uygulamaları ile sosyal ve çevresel ihtiyaçlara yanıt verecek yaklaşımların benimsenmesidir. İkincisi ise, bölgesel gelişimin başarısı için federal, eyalet ve yerel hükümetler arasında sağlıklı bir iş birliğinin kurulmasının öneminin kavranmasıdır” (Self 1995:261).

Alınan bu dersler, planlama kontrolünün dışında gelişen ve Avustralya’nın kıyılarına yayılan yerleşimlerde yaşanan sıkıntıların iç bölgelerde tekrarlanmaması için oldukça önemli olmuştur. Pazar ekonomisinin kaygısızca şekillendirdiği dağınık ve plansız yerleşim dokusunun, sağlıklı bölgesel planlama çalışmalarıyla düzene sokulmasının gerekliliği algılanmıştır (Self 1995). Bu deneyimler ardından Avustralya’da öncelikli olarak, yeni gelişme alanlarında pazar ekonomisinin eğilim ve baskıları gözönünde bulundurarak, dengeli ve kontrollü gelişim, çevre yerleşmelerle bağlantıların kurulması ve gelişimin özellikle belirlenen doğal gelişme koridorlarında gerçekleşmesi yaklaşımı kabul görmüş ve uygulamaya konmuştur.

Kentleşme Sorunları

Avustralya kentlerinin yaşadığı birincil problem kentsel yayılım sorunudur. Konut alanlarının en belirgin özelliği uluslararası standartlara göre düşük yoğunlukta nüfus içermesidir. Bunun temel nedeni konut alanlarının büyük bloklarda ve parsellerde bitişik nizamda bir ya da iki katlı yapılardan oluşuyor olması ve konut sahiplik oranının, kiralama ya da kamu konutlarında ikamete nazaran çok yüksek olmasıdır (Stilwell, 1986). Dolayısıyla düşük yoğunlukta yayılmacı banliyöleşme hem yüksek maliyette altyapı sorununu, hemde ciddi çevresel sorunlarla karşılaşma riskini ortaya çıkarmaktadır.

19. yüzyılda hükümetlerin desteğiyle başlayan, halkın büyük bir çoğunluğunun banliyölerde yaşamaya durumunun el vermesi sonucu hızla artan ve 21. yüzyılda da devam eden banliyöleşme, Avustralya kentlerinin kentsel yayılma hızını arttırmıştır. Düşük yoğunlukta, müstakil konutları içeren banliyöleşmenin yarattığı kent-

leşme ve trafik sorunlarının çözümü için, daha fazla karayolu yapımı bir çözüm olarak düşünülüp uygulansa da, ardından bunun çözümden çok yeni problemler yarattığı görülmüştür (Frost ve Dingle, 1995). Günümüzde bu sorunun çözümünde birleştirilmiş kent arazi kullanımı yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım konut gelişim alanlarının karakterini, mekanın daha dikkatli ve yoğun kullanılması ile konut alanlarının iş merkezlerine, alışveriş merkezlerine ve sosyal tesislere daha yakın yer seçimi gibi faktörlere bağımlı olarak yeniden oluşturmaya çalışılmaktadır. Fakat buna rağmen Frost ve Dingle'ye (1995) göre yeni anlayışın, tarihi banliyöleşme eğilimini ve geçmiş planlama yaklaşımlarının konut ve iş alanlarının birbirlerinden uzaklığı gibi mevcut yapıyı oluşturan uygulamalarını kısa sürede değiştirmesi mümkün görülmemektedir.

Bir diğer önemli problem ise kentleşme sonucu ortaya çıkan çevresel kalite sorunudur. Avustralya'nın yegane küresel kenti olan Sidney, olağanüstü limanı ve uluslararası sembolü olan Sidney Opera Binası gibi yapıları ile Avustralya'nın en önemli kentidir. İyi bir planlama organizasyonu ile son 50 yıl içerisinde nüfusunu ikiye katlayan bu görkemli kent, geçmişteki başarılı planlama uygulamalarıyla yakın geçmişe kadar çevresel değerlerini korumuş, güçlü ekonomisiyle ve imrenilecek yaşam seçenekleriyle Sidney sakinlerine sağlıklı yaşam imkanı sunmuştur. Ancak son yıllarda hızla değişen dünya gündemi, küreselleşme ve bilişim teknolojileri ile Sidney'de diğer pek çok dünya kenti gibi temel değişimlerden payını almaktadır (O'Toole 1994). 21. yüzyılda Sidney'in nüfusu yavaş bir ivme ile olsa da artmaya devam etmektedir. Çeşitli ciddi çevresel problemler ortaya çıkmakta ve ekonomik başarısını sürdürmesi için Sidney'in kendini değişen koşullara başarıyla adapte etmesi gerekmektedir. O'Toole (1994:104-105) bu uyum için yapılması gerekenleri kısaca şu şekilde özetlemektedir:

“Küreselleşme ile gelen sorunlara yenilikçi yaklaşım ve tepkiler ile yanıt verilmelidir. Sidney'in geleceği metropol alana hükümetin getireceği yeni stratejilerin başarısına bağlıdır. Bu stratejiler, metropoliten alandaki büyüme ve değişimi, güçlü bir entegre

kentsel yönetim yaklaşımıyla kontrolünü içermelidir..... Sidney'in arazi kullanım ve ulaşım sistemi, başarılı bir planlama anlayışıyla daha iyi bir şekilde entegre edilmelidir. Daha yoğun yapılaşmayı öneren etkili plan kararlarıyla, kent toprağının değeri artırıldığı gibi aynı zamanda da altyapı hizmetleri daha toplu bir alana yayılır ve böylece çevresel kalite de artırılabilir. Sidney'in parlak geleceği, ancak bu temel yönlendirmelere uyulması, kentin doğal kaynaklarını koruyan ve 21. yüzyılda kenti yüksek yaşam kalitesinde yaşanabilir bir mekan kılacak olan stratejik planlamanın gerçekleştirilmesi ile oluşturulabilir.”

Diğer bir ciddi planlama sorunu ise yüksek düzeyde işsizlik oranının olduğu Avustralya'nın yerlisi olan Aborjin'lerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde gözlenmektedir. Planlama politikaları, birincil olarak konut kalitesi, ardındansa sosyal sorunlar, altyapı, ulaşım ve çevre kirliliği gibi sorunlarla bu bölgelerde başarıyla başedememiştir (Horvarth and Tait, 1986). Bunun yanı sıra büyük kentlerin sosyal bölünme yaratacak şekilde dengesiz gelişim eğilimini sürdürmesi Avustralya planlama pratiğinin çıkmazları arasındadır.

Kentsel dezavantajlıların tanımının yeniden yapılması gerekliliği ve kentsel katılımın teşviki yolunda etkili politikaların bulunmaması Avustralya planlama sisteminde aksayan diğer iki önemli noktadır (Peel 1995). Bununla birlikte, Orchard'ın da (1995) belirttiği üzere, 21. yüzyılın başlarında, ekonomik yeniden yapılanma, teknolojik değişimlere planlamanın uyumu, bilgi ekonomisindeki değişimler ve göçe nazaran artan yaşlı nüfus oranı gibi hususların yönetimler tarafından dikkatlice ele alınması gerekliliği, Avustralya'da önemli ulusal tartışma konuları arasındadır.

Bir diğer önemli kentleşme problemi ise kentlerin birbirine benzeşimi ve kimliğin tektipleşmesi tehlikesidir. Özellikle mertopol kentlerin merkezi iş alanlarını neredeyse birbirinin kopyası olarak değerlendirmek mümkündür. Öyle ki altı başkentte de kent merkezinin konumu ve merkezi fonksyonların yer seçimi büyük benzerlikler gösterir. Bu benzeşimde küreselleşme ile uluslararası mağaza zincirleri ve şirketlerin etkisi büyüktür.

Avustralya kentlerinin yaşadığı birincil problem kentsel yayılım sorunudur. Konut alanlarının en belirgin özelliği uluslararası standartlara göre düşük yoğunlukta nüfus içermesidir.

Avustralya'nın kentleşmedeki başarısının ardında yatan temel sebeplerden en önemlisi, planlama aracını özellikle son elli yıllık dönemde başarı ile kullanmasıdır.

Son olarakta, dünyada pek çok ülkede olduğu gibi Avustralya'da planlamanın, kent kaynaklarının dağıtımı, iş ve sermayenin yerleşimi, konut alanları, kentsel faaliyetler ve kentlinin tükettiği her şeyin fiyatını belirleyen ana etmenler arasında başta gelenlerinden olduğu göz ardı edilmektedir (Graham, 1986). Bunun beklenen sonucu olarak da kentlerde, sosyal adalet ile arazi ve güç dağılımı dengesizlikleri yaşanmaktadır.

Değerlendirme

1788 yılında Sidney'deki ilk yerleşimin 100 yıl ardından, Adna Weber'in 1899 yılında yayımlanan karşılaştırmalı uluslararası kentsel büyüme çalışması, Avustralya'nın yaklaşık 1/3 nüfusunun eyalet başkentlerinde yaşadığını ortaya koyan bir tespitte bulunmuştur. Bugün modern Avustralya'da bu oran % 85'e ulaşmıştır (Sandercock, 1975). İlk yerleşimlerinden bu yana Avustralyalılar kentte yaşama tercihlerini ortaya belirgin bir şekilde koymuşlardır. Nüfusu 20 milyona ulaşan ülke neredeyse kıyı metropolislerinin çevrelediği bir kıta ada kimliğine bürünmüştür (Australian Bureau of Statistics 2004). 1996 yılında her beş Avustralyalıdan ikisi Sidney ya da Melbörn'de ikamet etmekteydi (Gleeson ve Low, 2000). Bu yoğun kentleşme Avustralya'nın sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamına gelişim platformu sağlamaktadır.

Yüksek kentleşme oranı yanında Avustralya gelişmiş batı standartlarına göre oldukça yüksek bir konut sahipliği oranına da ulaşmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası dönemde ülkenin başarılı konut politikaları sayesinde gelire oranla düşük konut fiyatları ile bu yüksek sahiplik standardı yakalanmıştır. Özellikle orta ve yüksek gelir grupları açısından iyi koşullarda konut edinme halen oldukça kolaydır (Paris, 1987). Zaman zaman konut piyasası ve faizlerde küçük dalgalanmalar yaşansa da genelde sağlam bir konut pazarına sahiptir. 1970'ler sonrasında uzun vadede taksitle ev sahibi olma imkanı neredeyse ev sahipliğinde Avustralyalıların yararlandığı tek yöntem haline gelmiştir. Ülkedeki konut politikalarındaki denge ve kestirebilirlik, planlama ve gelişim yönünün tahmininde de planlılara oldukça kolaylık sağlamaktadır. McGuire'ninde belirttiği gibi konut sahipliği ve refah, toplumsal dalgalanmaların yaşanmamasında önemli bir etkindir.

"Devrimler çok nadiren konut sahipleri tarafından yapılmıştır. Avustralya'da konut sahipliği oranının bu denli yüksek dağılımı, Avustralya'nın sosyal istikrarının sorgulanmaz temel etmenlerinden biridir" (P. McGuire 1942, Sandercock'un çalışmasından 1975:213).

Konut sahipliği konusunda bu denli yüksek orana sahip olmasının bir diğer sebebi de Avustralya'nın güçlü banliyöleşme geçmişi. Frost ve Dingle (1995) başta olmak üzere pek çok araştırmacının belirttiği gibi son 20-30 yılda ciddi sorunlar doğuran banliyöleşmeye karşın geliştirilen, kentsel bütünleşme ya da yüksek yoğunlukta yapılaşmanın cazip hale getirilme çalışmaları arzu edilen çözümü getirememiştir. Bunda temel etmen yine Avustralya'nın 200 yıllık kökleşmiş banliyöleşme miras ve alışkanlığıdır.

Bu olumsuzluğa rağmen Avustralya'nın kentleşmedeki başarısının ardında yatan temel sebeplerden en önemlisi, planlama aracını özellikle son elli yıllık dönemde başarı ile kullanmasıdır. Belki de sayısız tanımı yapılabilen şehir planlamanın Avustralya hükümetleri gözündeki tanımı Self'in (1998) tanımıyla örtüşmektedir.

"Planlama bir kamu işlevidir ve planlamanın amacı kontrolsüz pazarın yönlendirdiği kentsel gelişim yerine, daha kontrollü, uygun, çekici ve adil bir planlamayla kentlerin sağlıklı gelişim dokusularını sağlamaktır" (Self 1998:45, Gleeson ve Low'un (2000) çalışmasından).

Avustralya kentlerinin gelişim süreci ve planlama deneyimleri incelendiğinde Avustralya'nın sağlıklı kentleşme başarısının ardında yatan sebepleri şu şekilde özetleyebiliriz; (a) Ulusal kentleşme politikalarının net olarak belirlenmesi ve eksiksiz uygulanması, (b) Federal, eyalet ve yerel yönetimler arası başarılı eşgüdüm ve destek, (c) Kentlilik bilinci ve eğitim, (d) Plan uygulamalarına yeterli finans kaynağı tahsisi, (e) Planlama enstrümanlarının etkin kullanımı, (f) Uluslararası göçe rağmen nüfus artış oranının düşüklüğü, (g) Gerek duyulduğunda plan kararlarının geciktirilmeden revize edilmesi ve (h) Planlamaya halk katılımının sağlanmış olmasıdır. Bunlara bir de siyasal ve ekonomik istikrarı eklendiğimizde, Avustralya'nın sağlıklı kent mekanlarını oluşturmada zorlanmamasının sırrı ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Australian Bureau of Statistics. 2004. Year book Australia: Population clock. Retrieved 4 May 2004, from <http://www.abs.gov.au/>.
- Badcock, Blair. 1995. Towards more equitable cities: A receding prospect? In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.
- Berry, Mike. 1986. Corporate accumulation and the corporate city: Australia in recession. In *Australian studies: Urban planning in Australia: Critical readings*, edited by J. B. McLoughlin and M. Huxley. Melbourne: Longman Cheshire.
- Bunker, Raymond. 1987. Urban Consolidation and Australian cities. In *Urban Australia: Planning issues and policies*, edited by S. Hamnett and R. Bunker. Oxford: Mansell Publishing Limited.
- Bunker, Raymond. 1995. State planning operation. In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.
- Burnley, I. H. 1977. International migration and metropolitan growth in Australia. In *Urbanization in Australia*, edited by I. H. Burnley. Melbourne: Cambridge University Press.
- City of Melbourne. 2004. City Plan 2010. Retrieved 22 June 2004, from <http://www.melbourne.vic.gov.au/cityplan/>.
- Department of Local Government and Planning. 2004. SEQ 2021 a sustainable future: Planning for the future south east Queensland today. Retrieved 12 May 2004, from <http://www.seq2021.qld.gov.au>.
- Fogg, Alan S. 1982. *Australian town planning law: Uniformity and change*. Brisbane: University of Queensland Press.
- Frost, Lionel, and Tony Dingle. 1995. Sustaining suburbia: An historical perspective on Australia's urban growth. In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.
- Gleeson, Brendan, and Nicholas Low. 2000. *Australian urban planning: New challenges, new agendas*. Sydney: Allen & Unwin.
- Graham, Bob. 1986. Basic inequalities of land use planning. In *Australian studies: Urban planning in Australia: Critical readings*, edited by J. B. McLoughlin and M. Huxley. Melbourne: Longman Cheshire.
- Harrison, P. 1977. Planning the metropolitan areas. In *Urbanization in Australia*, edited by I. H. Burnley. Melbourne: Cambridge University Press.
- Horvarth, Ron, and David Tait. 1986. Socio-spatial inequity in Sydney. In *Australian studies: Urban planning in Australia: Critical readings*, edited by J. B. McLoughlin and M. Huxley. Melbourne: Longman Cheshire.
- Howe, Renate. 1995. Local government and the urban growth debate. In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.
- Maher, Chris. 1987. The changing character of Australian urban growth. In *Urban Australia: Planning issues and policies*, edited by S. Hamnett and R. Bunker. Oxford: Mansell Publishing Limited.
- McLoughlin, J. Brain. 1992. *Shaping Melbourne's future? Town planning, the state and civil society*. Melbourne: Cambridge University Press.
- Morris Consultants, Daris Olsauskas & Associates, Planning Integration Consultants Pty Ltd, Watson Agriculture Resources & Environmental Consulting, and Foulsham and Munday Pty Ltd. 2001. Good strategic planning guide: Strategic land use planning underpinning local government planning and development assessment systems and processes. Retrieved 29 April 2004, from <http://www.daf.gov.au/reports/dafstratplan.pdf>: Prepared for the Development Assessment Forum.
- National Development Assessment Forum. 2002. Comparative Performance Measurement and Benchmarking of Planning and Development Assessment Systems. Retrieved 29 April 2004, from http://www.daf.gov.au/reports/daf_benchmarking_final_1202.pdf: P&A Walsh Consulting Pty Ltd & UTS Centre for Local Government.
- National Office of Local Government. 2002. State of play document: Comparison of planning systems in Australian states and territories. Retrieved 29 April 2004, from http://www.daf.gov.au/sop/sop_updated_2002.pdf: Collier Planning and Development Pty Ltd.
- Neutze, Max. 1978. *Australian urban policy*. Sydney: George Allen & Unwin.
- Orchard, Lionel. 1995. National urban policy in the 1990s. In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.

- O'Toole, Sean. 1994. Integrated policies on urban land use planning. In *Metropolitan planning in Australia*, edited by The National Capital Planning Authority. Melbourne: Australian Urban and Regional Development Review.
- Paris, Chris. 1987. Housing issues and policies in Australia. In *Urban Australia: Planning issues and policies*, edited by S. Hamnett and R. Bunker. Oxford: Mansell Publishing Limited.
- Peel, Mark. 1995. The urban debate: From Los Angeles to the urban village. In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.
- Sandercock, Leonie. 1975. *Cities for sale: Property, politics and urban planning in Australia*. Victoria: Melbourne University Press.
- Self, Peter. 1995. Alternative urban policies: The case for regional development. In *Australian cities: Issues, strategies and policies for urban Australia in the 1990s*, edited by P. Troy. Melbourne: Cambridge University Press.
- Sieverts, Thomas. 2003. *Cities without cities: An interpretation of the Zwischenstadt*. London: Spon Press.
- Stilwell, Frank. 1986. State and capital in urban and regional development. In *Australian studies: Urban planning in Australia: Critical readings*, edited by J. B. McLoughlin and M. Huxley. Melbourne: Longman Cheshire.
- Sydney City Council. 2004. South Sydney development plan. Retrieved 17 May 2004, from http://www.cityofsydney.nsw.gov.au/catz_ditc_fssca_maps_planning.asp.
- The National Capital Planning Authority. 1994. *Metropolitan planning in Australia*. Melbourne: Australian Urban and Regional Development Review.